

Domingo, Andreu (2008).
*Descenso literario a los infiernos demográficos:
distopía y población*

Barcelona: Anagrama (Argumentos, 380)

Enric Mendizàbal i Riera

*Departament de Geografia
Universitat Autònoma de Barcelona*

Hi ha estudis de demografia que acaben sent només un divertiment estadístic: a una sèrie de dades numèriques se li apliquen una sèrie de fórmules i models matemàtics, a poder ser força complicats per fer la impressió que es fan coses serioses i per acabar descrivint alguna que altra obvietat. Però afortunadament no sempre és així, i hom es reconforta amb la lectura d'un text demogràfic intel·ligent, divertit, suggerent: que obliga a pensar. Aquest és el cas del llibre d'Andreu Domingo, actual subdirector del Centre d'Estudis Demogràfics, doctor en sociologia i llicenciat en història moderna, autor d'unes quantes recerques innovadores en demografia i pel conjunt de les ciències socials des de 1985, al voltant de la construcció de les famílies, de la immigració estrangera i de metodologies qualitatives.

L'explicació de la transformació del món durant el segle XX es pot fer des de perspectives molt diferents dins l'ampli ventall que ofereixen les ciències socials (entre molts altres, vegeu Castells, 1996-1997; Dollfus, 1999; Fossaert, 1994; Hobsbawm, 1995; Short, 2001; Vallin, 1995). Andreu Domingo escull un camí nou i poc explorat, ja que el llibre que aquí es ressenya té un objectiu clar: explicar aquesta transformació a partir de l'anàlisi d'un tipus concret de textos literaris a la llum dels coneixements científics de la demografia. L'elecció que fa Andreu Domingo del conjunt de textos literaris és molt interessant, ja que

escull les distopies. Si les utopies són els llocs i societats ideals i desitjables, però amb la consciència de les dificultats i impossibilitats d'assolir aquest ideal, les distopies són el relat "del pitjor dels móns possibles" (p. 15) –i el que agreuja la situació de qui llegeix, mostrant els camins que poden dur amb una certa facilitat cap aquests inferns.

El llibre té set capítols. El primer, la introducció, mostra els objectius i el marc teòric del llibre. Els següents cinc capítols tracten, cadascun, dels principals temes de l'estudi de la població: el capítol 2 reflexiona sobre les característiques de l'espècie d'*homo sapiens sapiens*, fent una especial referència a la selecció de la raça a partir de l'eugenèsia; el tercer capítol mostra totes les pors al voltant del creixement de la població i, especialment, del concepte "explosió demogràfica". El capítol 4 relaciona la mort amb l'envelliment i amb l'argument de la lluita per la vida. El cinquè capítol tracta del declivi de la fecunditat. I el capítol 6 apunta les problemàtiques relacionades amb els moviments migratoris. El darrer capítol, el 7, és una reflexió final sobre l'explicació de la transformació del món durant el segle XX.

Cada un dels cinc capítols temàtics té la mateixa estructura. Una primera part on Andreu Domingo explica les transformacions demogràfiques ocorregudes en cadascun dels temes, tot relacionant-les amb les aportacions teòriques de la demografia. Així, pel que fa al segon capítol es relacionen les característiques morfològiques de la població humana amb el darwinisme social, l'eugenèsia i el racisme.

El capítol 3, dedicat al creixement de la població, l'anàlisi de les xifres absolutes es relaciona amb les teories maltusianes, on gairebé sempre s'assenyala que el creixement de la població és molt més ràpid que el creixement dels recursos disponibles.

L'evolució de la mortalitat durant el segle XX que suposa un allargament de l'esperança de vida general per gairebé tothom, Domingo la relaciona amb la transició de la mortalitat (el pas d'una societat on es mor principalment de malalties infeccioses a una societat on es mor de malalties cròniques, degeneratives i socials). Aquest augment de l'esperança de vida suposa un canvi en la visió de les edats de la vida, ja que apareix una llarga joventut abans d'arribar a l'edat adulta, i un llarg període de ser població vella (el que suposa diferenciar la població vella de la molt vella).

El descens de la fecunditat que s'ha donat en diferents ritmes durant tot el segle XX al conjunt del món, es relaciona amb la transició demogràfica i, sobretot, amb la segona transició demogràfica. Aquesta s'explica amb els següents temes:

- el pas d'una societat on els valors religiosos eren importants a una societat on prevalen altre tipus de valors més mercantils
- el canvi en la percepció dels nens, que han deixat de ser considerats com una font futura d'ingressos i d'ajuda per a la vellesa dels progenitors a ser considerats com una font de plaer i satisfacció

- les noves tècniques anticonceptives que es fan servir perquè justament ha desaparegut la pressió religiosa en el comportament dels individus
- l'aparició de les noves relacions entre dones i homes, amb la creació de nous tipus d'estructures familiars
- la incorporació de la dona al mercat laboral
- la major durada de l'etapa estudiantil, que ha suposat un allargament de l'estada a casa dels progenitors...

Les migracions i la mobilitat de la població ha tingut un augment important durant tot el segle XX, però a diferència dels altres temes demogràfics, no té una teoria on recolzar-se, possiblement a excepció de la hipòtesi de la transició de la mobilitat de Zelinsky (1997).¹

En la segona part de cadascun dels cinc capítols temàtics, Andreu Domingo fa un repàs de les distopies demogràfiques analitzades. Aquestes són 42; a més, inclou altres vuit referències literàries no distòpiques i quatre distopies no demogràfiques (vegeu l'annex de la cronologia de les distopies, p. 367-369). En aquesta part d'anàlisi literària trobem un magnífic crític, ja que Domingo recull tots els seus coneixements filosòfics, polítics, culturals i literaris per esmicolar la forma i el contingut d'aquests 58 textos literaris: l'àmplia bibliografia citada en les p. 349-366 mostra el rerefons teòric d'Andreu Domingo, on pensadors com Ariès, Bauman, Beauvoir, Bloch, Bourdieu, Duby, Ferrater Mora, Foucault, Gadamer, Jameson, Vovelle... generen un important canemàs on recolzar les reflexions de l'autor. Els resums que fa Andreu Domingo de cadascuna de les distopies aconseguen que qui llegeix el *Descenso literario...* sovint es quedi amb les ganes de llegir tota la novel·la distòpica comentada.

En la part final d'aquests cinc capítols temàtics, és on Andreu Domingo es deixa anar, ja que malgrat els seus intents de ser neutral, les seves opinions traspuen i mostren una visió desencantada del món actual, que en el capítol 7, titulat "Escenarios futuros: ¿y si...?", explica d'una manera molt àgil i interessant la situació actual de les característiques de la població del món a partir de les interrelacions entre la literatura distòpica i la demografia. Però Andreu Domingo és, sobretot, punyent quan mostra les ombres futures: "[quizás] ese resplandor que se adivina en lotananza, que a algunos se les antoja rosado, sea en verdad el anaranjado llameante fulgor del infierno al que nos precipitamos." (p. 348).

En resum, ens trobem amb un excel·lent triple llibre: un primer que tracta de la demografia del segle XX, un segon que tracta de la literatura distòpica del segle XX i un tercer que explica la transformació dels darrers cent anys de la societat humana que habita el planeta Terra des de les ciències socials. Està redactat amb una gran claredat, hi ha un recull bibliogràfic molt ben seleccionat.

1. Personalment discrepo de l'opinió que en té Andreu Domingo, ja que la considera només descriptiva, mentre que jo crec que també és explicativa (Mendizàbal, 1997).

nat, està molt ben estructurat. És una lectura que qualsevol persona interessada a comprendre el funcionament del món hauria de llegir.

Bibliografia citada

- CASTELLS, M. (1996-1997). *La era de la informació. Economía, sociedad y cultura*. Madrid: Alianza.
- DOLLFUS, Olivier (1999). *La mundialización*. Barcelona: Bellaterra
- FOSSAERT, Robert (1994). *El mundo en el siglo XXI. Una teoría de los sistemas mundiales*. Mèxic DF: Siglo XXI.
- MENDIZÀBAL, E. (1997). "Un treball fonamental en la geografia de la població: *The hypothesis of the mobility transition* de Wilbur Zelinsky". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 44, pp. 137-141.
- HOBBSAWM, E. J. (1995). *Historia del siglo XX 1914-1991*. Barcelona: Crítica.
- SHORT, John R. (2001). *Global dimensions: space, place and the contemporary world*. Londres: Reaktion.
- VALLIN, Jacques (1995). *La población mundial*. Madrid: Alianza Editorial.
- ZELINSKY, Wilbur (1997). "La hipòtesi sobre la transició de la mobilitat". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* [Barcelona], núm. 44, p. 143-173 (original de 1971).